

ПОНЯТТЯ “КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ”

Берназ П. В.

У науковій статті проаналізовано історію виникнення поняття “криміналістична характеристика злочину” та проведено аналіз наукових підходів до визначення її сутності. Звернута увага на необхідність формування єдиного поняття “криміналістична характеристика злочину” і надання власного визначення цьому поняттю. Також підкреслено значення зазначеної наукової категорії для виявлення, розкриття і розслідування злочину.

Ключові слова: Криміналістична методика, поняття “криміналістична характеристика злочину”, наукова категорія криміналістики.

В научной статье проанализировано историю

возникновения понятия “криминалистическая характеристика преступления” и проведен анализ научных подходов к определению её сущности. Обращено внимание на необходимость формирования единого понятия “криминалистическая характеристика преступления” и предоставление собственного определения этому понятию. Также подчеркнуто значение указанной научной категории для выявления, раскрытия и расследования преступления.

Ключевые слова: Криминалистическая методика, понятие “криминалистическая характеристика преступления”, научная категория криминалистики.

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

The scientific article analyzes the history origin of the concept "criminalistic characterization of the crime" and analyzes the scientific approaches to the definition of its essence. Paying attention to the need to form a single concept of "criminalistic characterization of a crime" and to provide its own definition of this concept. The importance of this scientific category is underlined for identifying, uncovering and investigating of a crime.

Key words: *criminalistic methodology, concept of "criminalistic characterization of crime", scientific category of criminalistic.*

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із найважливіших елементів криміналістичної методики є криміналістична характеристика злочину. Вона є взаємопов'язаною сукупністю індивідуальних особливостей певної категорії злочинів, що характеризують обстановку, спосіб і механізм вчинення та приховування злочину, осіб злочинця і потерпілого та має значення для виявлення, розкриття та розслідування злочину. Криміналістична характеристика злочину в слідчій діяльності використовується як інструмент для висунення слідчих версій та формування обставин, які підлягають встановленню.

Не дивлячись на те, що криміналістичній характеристиці злочину присвячена значна кількість праць, залишається чимало дискусійних питань, основним з яких є відсутність однозначного визначення поняття криміналістичної характеристики злочину.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню поняття криміналістична характеристика злочину присвячена значна частина праць учених-криміналістів. Серед них можна виділити роботи Р.С. Бєлкіна, С.І. Вінокурова, В.Г. Гончаренко, Л.Я. Драпкіна, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалової, М.В. Салтєвського, В.Л. Синчука, А.В. Старушкевича, М.П. Яблокова. Однак, не дивлячись на вагомий вклад вказаних вчених, залишається чимало дискусійних питань, а саме наявність суттєвих розбіжностей у визначенні поняття "криміналістична характеристика злочину" та відсутність єдиного усталеного терміну.

Формулювання мети та завдань статті. Метою даної статті є дослідження становлення й розвитку поняття криміналістичної характеристики злочину та надання власного визначення. У науковій статті ставимо такі завдання: 1) дослідження історії виникнення поняття "криміналістична характеристика злочину"; 2) аналіз існуючих визначень криміналістичної характеристики злочину; 3) надання власного визначення поняттю "криміналістична характеристика злочину".

Виклад основного матеріалу. Ідея криміналістичної характеристики злочину зовсім не нова. Ще до того, як вперше було використано поняття "криміналістична характеристика злочину", в приватних криміналістичних методиках згадувались окремі її елементи і підкреслювалось їх значення для вибору напрямлення й організації розслідування. Аналіз криміналістичної літератури того періоду дозволяє виділити елементи, які описують найчастіше, серед яких: типова слідча ситуація, спосіб вчинення злочину; спосіб маскування злочину; типові матеріальні сліди злочину; характеристика особистості злочинця; обстановка злочину. Відповідно, на початковому етапі розвитку криміналістичної методики вказані елементи наводились не в систематизованому вигляді, їх коло не було постійним, а в деяких методиках окремі елементи взагалі були відсутніми. Тенденція до їх використання при побудові приватних криміналістичних

методик була наявна завжди, однак не було системності [1, С. 733]. Як приклад, можна посилатись на такі роботи, які були опубліковані в 50-х роках ХХ ст.: Методичний посібник "Розслідування вбивств" (Москва, 1954 р.) та Методичний посібник "Розслідування розкрадань в системі ощадних кас" (Москва, 1951 р.), в яких були детально розглянуті елементи криміналістичної характеристики злочину.

Криміналістична характеристика злочину виникла не відразу, а в результаті тривалого шляху розвитку всієї криміналістики та її заключного розділу - криміналістичної методики розслідування злочинів.

Становлення та розвиток поняття "криміналістична характеристика злочину" умовно можна поділити на два етапи:

- 1) перший етап - радянський;
- 2) другий етап - сучасний.

Аналіз криміналістичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що вперше у 1967 р. термін "криміналістична характеристика злочину" був використаний О.Н. Колесніченко в авторефераті докторської дисертації "Наукові та правові основи розслідування окремих видів злочинів" (Харків). Автор писав про те, що до найбільш важливих положень, загальних для всіх приватних методик, відноситься "загальна криміналістична характеристика даного виду злочину", але, на жаль, він не розкрив зміст цього нового поняття [2, С. 10].

Перше розгорнуте уявлення про зміст криміналістичної характеристики злочину надав Л.О. Сергєєв, який визначав, що зміст криміналістичної характеристики містить такі елементи: спосіб вчинення злочину; обстановку і умови, в яких вчинено злочин; обставини, пов'язані з предметом злочинного посягання, суб'єктами і суб'єктивною стороною злочинів; схожі зв'язки конкретного злочину з діями, які не є кримінально караними.

Подальший період розвитку поняття криміналістичної характеристики злочину найбільш вдало охарактеризував класик радянської криміналістики професор Р.С. Бєлкін у підручнику "Курс криміналістики", який зазначив, що значну роль у становленні та розвитку поняття криміналістичної характеристики того часу відіграли Всесоюзний семінар керівників кафедр криміналістичного циклу (Москва, 1974 р.) та Всесоюзна криміналістична конференція (Москва, 1976 р.). Саме на цих заходах поняття криміналістичної характеристики злочину було визнано як самостійну наукову криміналістичну категорію та й викликало актуальне і дискусійне обговорення серед науковців-криміналістів. Там же було прийняте рішення щодо включення до програми вузівського курсу криміналістики вивчення криміналістичної характеристики злочину [1, С. 731].

У той же час на обговорення наукової спільноти були винесені перші сформульовані поняття криміналістичної характеристики злочину. Першими поняття криміналістичної характеристики злочину сформулювали такі вчені-криміналісти, як В.О. Образцов, І.А. Возгрін, С.І. Вінокуров, А.П. Басалаєв і В.А. Гуляєв. На думку В.О. Образцова, криміналістична характеристика злочину - це сукупність даних стосовно механізму вчинення злочину, засобів відображення, відображуваних, відображаючих об'єктів, які взаємодіють між собою; особливостей та джерел формування ними фактичної інформації, яка має значення для розкриття певних категорій злочинів шляхом застосування умовлених ними криміналістичних засобів, прийомів та методів, а також розробки

наукових рекомендацій щодо оптимального вирішення цього завдання [3, С. 105]. У свою чергу І.А. Возгрін вважає, що криміналістична характеристика злочину - це опис стану та особливостей боротьби з різними категоріями злочинних діянь [4, С. 6]. С.І. Винокуров надає таке визначення: "криміналістична характеристика - це науково розроблена система найбільш суттєвих ознак, рис, властивостей, відносин злочину" [5, С. 101]. А.П. Басалаєв і В.А. Гуняєв вважають, що криміналістична характеристика - це склад події певного виду злочину, який вказує на його стійкі ознаки, які проявляються зовні в якості визначеної за змістом, жорстко пов'язаної системи матеріальних та інтелектуальних слідів [1, С. 733].

Необхідно зазначити, що кількість учених, які брали активну участь у цій дискусії, була значно більшою. Окрім поняття криміналістичної характеристики також активно обговорювались і її окремі структурні елементи, основними з яких були: типова слідча ситуація, спосіб учинення злочину; спосіб маскуванню злочину; типові матеріальні сліди злочину; характеристика особистості злочинця, обстановка злочину.

Перші спроби науковців-криміналістів надати визначення поняттю "криміналістична характеристика злочину" дуже важливі, однак, як ми переконуємось, вони були недосконалими і піддавались критичним зауваженням у подальшому.

Узагалі характеристика за своїм значенням означає опис, визначення істотних, характерних властивостей, ознак чого-небудь [6, С. 1339]. Велика кількість наукових праць у сфері криміналістичної характеристики злочину спричиняє виникнення суттєвих відмінностей у визначенні цього поняття.

На думку відомого вченого-криміналіста І.Ф. Герасимова, криміналістична характеристика - це сукупність відомостей про загальні риси, типові ознаки, обставини й інші характерні риси певного виду (групи) злочинів, які мають організаційне і тактичне значення для розкриття цього виду (групи) злочинів [7, С. 46].

Такі вчені, як О.В. Бишевець, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергєєв, визначають, що криміналістична характеристика - це інформаційна модель типових ознак певного виду (групи) злочинів, яка відображає закономірні зв'язки між цими ознаками та дозволяє обрати необхідну методику та засоби розслідування [8, С. 25].

Професор Л.Я. Драпкін визначає, що криміналістична характеристика злочину - це наукова категорія, в якій із достатнім ступенем конкретності описані типові ознаки і властивості події, обстановка, способи і механізми здійснення суспільно небезпечних дій певної класифікаційної групи, процес освіти і локалізації доказів, типологічні ознаки особи і поведінки обвинувачених, потерпілих, а також стійкі особливості інших об'єктів замахів [9, С. 17]. На думку В.К. Гавло, криміналістична характеристика злочину - це поняття різного ступеня абстракції, які містять різні рівні інформації стосовно злочину [10, С. 122]. А В.І. Шиканов констатує визначення криміналістичної характеристики за допомогою терміна "наукова абстракція" [11, С. 18]. Професор Г.А. Густов вважає, що криміналістична характеристика злочину - це заснований на практиці правоохоронних органів і криміналістичних дослідженнях опис злочину як реального явища, що має своєю метою оптимізацію процесу розкриття та розслідування злочину і вирішення завдань правосуддя [12, С. 44]. На думку професора О.О. Ейсмана, криміналістична характеристика злочину - це науково обґрунтований

типовий перелік обставин, які підлягають встановленню по справі, як юридично релевантних, так і проміжних (доказових), із виділенням серед них прихованих, неочевидних обставин, що характеризують злочин даного виду (групи) на момент початку розслідування і сприяють ефективній організації розслідування [13, С. 99].

Дещо по-іншому надали визначення поняттю "криміналістична характеристика злочину" такі вчені, як О.Н. Колесніченко та О.В. Коновалова, які визначають, що це система інформації про ознаки злочинів даного виду, що мають криміналістичне значення, яке відзначає закономірні зв'язки між ними і слугують побудові та перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування [14, С. 16]. А.Ф. Облаков розглядає криміналістичну характеристику злочинів як модель кримінальних ситуацій і супутніх їм обставин, а також наслідки певних категорій у формі матеріальних і ідеальних слідів, знарядь злочинів та інших технічних засобів, що дозволяють висувати версії про розслідувані події в цілому або про окремі його обставини і бачити тактичну перспективу розслідуваної події в цілому або окремі його обставини [15, С. 8].

Вдалим є визначення класика радянської криміналістики професора Р.С. Белкіна, який зазначив, що криміналістична характеристика злочину становить собою абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтаційне значення і повинне включати характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірних мотиву і мети злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка) [16, С. 305].

Отже, радянський період став базовим етапом становлення і розвитку криміналістичної характеристики злочину, адже саме вченими цього періоду було сформульовано поняття, визначено структурні елементи криміналістичної характеристики злочину. У цей період було закладене підґрунтя для подальшого розвитку криміналістичної характеристики злочину.

Наступним етапом розвитку криміналістичної характеристики є сучасний період, який відзначається значною кількістю праць у сфері криміналістичної характеристики злочину.

Професор В.П. Бахін пропонує визначення криміналістичної характеристики як системи узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) злочинів, які слугують основою наукового і практичного вирішення завдань розкриття та розслідування злочинів [17, С. 179]. А вчений А.В. Старушкевич визначає, що криміналістична характеристика злочинів - це певним чином упорядкована сукупність даних (відомостей) про криміналістично значущі ознаки злочинів, які поділяються на групи: виключно криміналістичні ознаки кримінально-правової та кримінологічної характеристик [18, С. 10]. М.В. Салтевський зазначає, що це інформаційна модель, яка становить собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [19, С. 267]. П.Д. Біленчук, В.К. Лисенко, Н.І. Клименко надають таке визначення: це модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного злочину [20, С. 254]. Є.В. Пряхін зазначає, що це заснована на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки

і види, групи або конкретний злочин, яка має на меті оптимізувати процес розкриття та розслідування злочину [20, С. 255]. В.А. Журавель розглядає її як складову частину криміналістичної методології, інформаційну модель, в якій відображаються якісно-кількісні показники ретроспективного направлення до типових ознак, тобто які притаманні даному масиву злочинів та які дозволяють вирізняти від інших груп злочинів [21, С. 156]. М.П. Яблоков зазначив, що криміналістична характеристика злочину є важливою науковою самостійною понятійною категорією криміналістики, що має значення як для загальної теорії, так і для практичної слідчої ситуації і особливо для методики розслідування злочинів [22, С. 63].

В.В. Тищенко, Л.І. Аркуша, В.М. Плахотіна надають таке визначення: це система притаманних тому або іншому виду злочинів особливостей, які мають велике значення для розслідування й обумовлюють застосування криміналістичних методів, прийомів і засобів. [23, С. 118]. Р.Л. Степанюк визначає криміналістичну характеристику злочину як окрему наукову теорію системи наукових положень і практичних рекомендацій з побудови систем криміналістично значимих ознак визначених множин злочинів [24, С. 386]. В.В. Пясковський, Ю.М. Чоноус, А.В. Іщенко та О.О. Алексєєв розглядають її як систему узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) злочинів, що проявляються в способі і механізмі діяння, обставині його вчинення, особі суб'єкта злочину, інших обставинах, закономірним взаємозв'язком, який слугує основою наукового і практичного вирішення завдань розслідування [25, С. 430].

Питанням дослідження та надання визначенню поняття “криміналістична характеристика злочину” займалися білоруські вчені-криміналісти Г.А. Зоріна та В.Ф. Єрмолович. На думку Г.А. Зоріна, ця категорія повинна розглядатися як система сприятливих для розслідування даних і пов'язаних з ним обставин [26, С. 209]. А професор В.Ф. Єрмолович визначає, що це система криміналістично значимої інформації про окремі елементи злочинів та зв'язку між ними, яка розробляється та використовується для підвищення ефективності аналізу оперативно-розшукових, слідчих ситуацій та роботи по розробці версій, організації та планування розкриття і розслідування злочинів, визначення системи завдань в кримінальній справі, тактики проведення слідчих дій, оперативно-розшукових, ревізійних та інших заходів, а також вирішення інших пов'язаних з цим завдань [27, С. 90].

Криміналістичну характеристику злочину слід розглядати у теоретичному і прикладному аспектах. У теоретичному аспекті криміналістична характеристика - це наукова категорія криміналістики, а в прикладному аспекті криміналістична характеристика повинна бути подана у вигляді описів, таблиць, схем, графіків. Також криміналістична характеристика розглядається у таких значеннях: як теоретична основа формування методик розслідування окремих видів (груп) злочинів і як робочий інструментарій слідчого, котрий він використовує при розслідуванні конкретного злочинного вияву [28, С. 105].

Отже, сучасний етап розвитку криміналістичної характеристики визначається активним дослідженням та розробленням цього поняття, наведені визначення послужили відправним етапом для подальшого розвитку і проведення досліджень у галузі окремих методик розслідування злочинів та формування поняття “криміналістична характеристика злочину”.

Необхідно зазначити, що поява криміналістичної

характеристики злочину пов'язана, насамперед, з об'єктивною необхідністю забезпечення запобігання, розкриття та розслідування різних видів злочинів.

Аналіз наукових поглядів криміналістичної характеристики злочинів свідчить про відсутність єдиного визначення. Так ряд учених вважає, що це повинна бути сукупність відомостей, даних або інформації. Цієї думки дотримуються О.Н. Колесніченко, О.В. Коновалова, В.М. Хотенець, І.Ф. Пантелєєв, В.Г. Танасевич, В.О. Образцов, А.В. Старушкевич.

Інші вчені вважають, що це сукупність ознак і якостей, особливостей (В.В. Пясковський, Ю.М. Чоноус, А.В. Іщенко та О.О. Алексєєв), рис, ознак, властивостей, відношень (С.І. Вінокуров), обставин (О.О. Ейсман).

Третя група вчених вважає, що це не лише сукупність відомостей, даних, інформації, рис, якостей, ознак, а сукупність відомостей про криміналістично значимі ознаки (І.Ф. Герасимов, М.О. Селіванов).

Четверта група вчених (М.В. Салтевський, П.Д. Біленчук, В.К. Лисенко, Н.І. Клименко, Є.В. Пряхін, В.А. Журавель) вважає, що це модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного злочину. Ще одна група вчених визначає, що це абстрактне наукове поняття (Р.С. Белкін), науково самостійна понятійна категорія криміналістики (М.П. Яблоков), наукова категорія (Л.Я. Драпкін).

Основною причиною наявності розбіжностей стосовно визначення поняття “криміналістична характеристика злочину” є неоднозначне розуміння значення криміналістичної характеристики злочину, адже її можна розглядати: як назву криміналістичного вчення, як частину окремої криміналістичної методики, як опис окремих ознак методики. У зв'язку з цим А.Ф. Волобуєв зазначає, що “багатозначність терміна “криміналістична характеристика” та відстоювання цього багатьма авторами в літературі породжує масу непорозумінь і суперечливостей як у наукових дослідженнях, так і при викладанні навчального курсу криміналістики [29, С. 12]. В.Ф. Єрмолович теж зауважує, що в криміналістичній літературі вживаються дещо різні за обсягом поняття криміналістичної характеристики злочину. У результаті, в одне і те ж поняття вкладається різний зміст, а логічний обсяг поняття то звужується, то розширюється. Між тим помилки та неточності у визначенні криміналістичних понять призводять до практичної шкоди [28, С. 13].

Науковці порушують питання про можливість виділення поняття криміналістичної характеристики злочинів узагалі, певної групи злочинів та окремого злочину. Р.С. Белкін, А.В. Дулов, І.Є. Биховський, А.В. Старушкевич заперечують виділення криміналістичної характеристики злочинів узагалі у зв'язку з наявністю різних передбачених законом діянь. На думку цих вчених, це назва окремої наукової теорії, що визначає загальні засади концепції криміналістичної характеристики злочинів, її місце в науці, підходи до формування окремих криміналістичних характеристик. Такі дослідники як Г.А. Густов, В.К. Гавло, Г.А. Матусовський, М.О. Селіванов вважають, що необхідно виділити криміналістичну характеристику окремого виду злочину.

Висновки. Отже, криміналістична характеристика злочину - важлива наукова криміналістична категорія, яка займає гідне місце в сучасній криміналістичній науці. Поняття криміналістичної характеристики злочину та її структурних елементів з'явилися в науковому криміналістичному обігу в 50-х рр. XX ст. і пройшли важливий

еволюційний шлях. Серед різноманіття наукових думок щодо визначення поняття “криміналістична характеристика злочину” ми вважаємо найбільш вдалим визначення класика криміналістики професора Р.С. Бєлкіна, який уважав, що криміналістична характеристика злочину – це абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтаційне значення і повинно включати в себе характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірні мотив і мету злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка). Ми вважаємо, що саме це визначення розкриває суть цієї важливої наукової категорії і повинно бути взяте за основу в криміналістичній теорії та практиці виявлення, розкриття та розслідування злочинів.

Література:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Учебное пособие для вузов. - 3-е изд. дополненное. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. - 837 с.
2. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений. Автореф. дис.... д-ра юрид. наук: 12.00.09. - Харьков: Юрид. институт, 1967. - 28 с.
3. Образцов В.А. Проблемы раскрытия преступлений против здоровья населения, связанных с пищевыми отравлениями: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 1977. - Вып. 27. - 107 с.
4. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. - Л., 1976. - С. 6-9.
5. Винокуров С.И. Криминалистическая характеристика преступления, ее содержание и роль в построении методики расследования конкретного вида преступлений // Указ. соч. - 101 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. - К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. - 1440 с.
7. Герасимов И.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений в методике расследования / И.Ф. Герасимов // Методика расследования преступлений (общие положения). - М., 1976. - 96 с.
8. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О.Б. Бишевец, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергєєва та ін.; за ред. М.А. Погорецького та Д.Б. Сергєєвої. - К.: Алерта, 2015. - 536 с.
9. Драпкин Л.Я. Предмет доказывания и криминалистическая характеристика преступлений / Л.Я. Драпкин // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений: сборник научных трудов. - Свердловск, 1978. - Вып. 69. - С. 16-25.
10. Гавло В.К. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений // Вопросы повышения эффективности борьбы с преступностью. Томск, 1980. - 122 с.
11. Шиканов В.И. Проблемы использования специальных познаний и научно-технических новшеств в уголовном судопроизводстве: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / В.И. Шиканов. - М., 1980. - 31 с.
12. Густов Г.А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений / Г.А. Густов // Криминалистическая характеристика преступлений. - М. - 1984. - С. 44-45.
13. Эйсман А.А. О содержании понятия криминалистическая характеристика преступлений // Криминалистическая характеристика преступлений. - М. 1984. - 135 с.
14. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие / А.Н. Колесниченко, В.Е. Коновалова. - Х.: Юрид. ин-т, 1985. - 92 с.
15. Облаков А.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации: [учебное пособие] / А.Ф. Облаков. - Хабаровск: Хабаровская высшая школа МВД СССР, 1985. - 88 с.
16. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В. 3 т. / Р.С. Белкин. - Т. 3 Криминалистические средства, приемы и рекомендации. - М.: Юрист, 1997. - 480 с.
17. Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002): монография / В.П. Бахин. - К., 2002. - 192 с.
18. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: [навч. посіб.] / Старушкевич А.В. - К.: Правник - НАВСУ, 1997. - 42 с.
19. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Ч.2. - Харків: Консум, 2001. - 528 с.
20. Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є.В. Пряхіна. - Львів: ЛьвДУВС, 2010. - 540 с.
21. Журавель В.А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: [монографія] / В.А. Журавель. - Х.: Вид. агенція “Апостиль”, 2012. - 304 с.
22. Криминалистика: [учебник] / под. ред. Н.П. Яблокова - 4-е изд., перераб. и перераб и доп. - М.: Норма - ИНФРА-М, 2013. - 752 с.
23. Тіщенко В.В. Криміналістика: навч.-метод. посібник. / В.В. Тіщенко, Л.І. Аркуша, В.М. Плахотіна. - Одеса: Фенікс, 2013. - 338 с.
24. Степанюк Р.Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів / Р.Л. Степанюк // Порівняльно-аналітичне право. - 2014. - № 5. - С. 386-388. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rap.in.ua/5_2014/117.pdf.
25. Криміналістика [текст]: підручник. / В.В. Пясовський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін.. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 544 с.
26. Зорин Г.А. Теоретические основы криминалистики. - Минск.: Амалфея, 2001. - 888 с.
27. Ермолович В.Ф. Концептуальные подходы к совершенствованию системы криминалистики / В.Ф. Ермолович // Теория и практика противодействия преступности: современные тенденции: тезисы докладов Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 25.04.2012 г.) / под ред. В.Б. Шабанова, Т.А. Кокориновой; МВД Респ. Беларусь, учреждение образования “Акад. МВД Респ. Беларусь”. - Минск: Акад. МВД, 2012. - С. 88-91.
28. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / В.Ф. Ермолович. - Мн.: Амалфея, 2001. - 304 с.
29. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія / А.Ф. Волобуєв. - Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. - 336 с.

*Берназ П.В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
ОДУВС
Надійшла до редакції: 02.04.2017*